

संलग्न कोटेशन

201301221008292430

महिला आर्थिक विकास महामंडळामार्फत
महिलांकरीता व्यवसाय प्रशिक्षण योजनेच्या
अंमलबजावणीकरीता मार्गदर्शक सुचना.

महाराष्ट्र शासन
महिला व बाल विकास विभाग,
शासन निर्णय क्रमांक- माविम-२०११/प्र.क्र.८१/का-१०
नविन प्रशासन भवन, ३ रा मजला,
मादाम कामा मार्ग, हुतात्मा राजगुरु चौक,
मंत्रालय, मुंबई - ४०००३२.
दिनांक : १९ डिसेंबर, २०१२.

वाचा: - १) महिला व बाल विकास विभाग शासन निर्णय क्रमांक माविम-
२०११/प्र.क्र.८१/का-१०, दिनांक ३१ मार्च २०१२.
२) महिला आर्थिक विकास महामंडळाचे पत्र क्रमांक माविम/
पीएमडी/२०१२/१५३७, दि.२१.८.२०१२.

शासन निर्णय :-

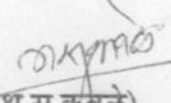
महिला आर्थिक विकास महामंडळामार्फत महिलांकरीता व्यवसाय प्रशिक्षण योजनेस उपरोक्त वाचा क्रमांक १ मधील शासन निर्णयानुसार प्रशासकीय मान्यता देण्यात आली आहे. सदर योजने अंतर्गत ३४ जिल्ह्याकरीता १०,२३० महिलांना प्रशिक्षण देण्यात येणार आहे. तेजस्विनी महाराष्ट्र ग्रामीण महिला सक्षमीकरण कार्यक्रमांतर्गत महिला आर्थिक विकास महामंडळाने आयफंडच्या मिडटर्म रिव्ह्यू व जॉईंट रिव्ह्यू मिशनच्या सूचनेनुसार उपजिविका विकास घटकाची प्रभावी अंमलबजावणी होण्यासाठी महाराष्ट्रातील परभणी, उस्मानाबाद, पुणे, सांगली, ठाणे, रत्नागिरी, नाशिक, नंदुरबार, अमरावती, अकोला, चंद्रपूर व गडचिरोली या १२ जिल्ह्यांमध्ये विशेष लक्ष केंद्रित केल्यामुळे या १२ जिल्ह्यांमध्ये सन २०१२-१३ या आर्थिक वर्षामध्ये एकूण ३०,००० महिलांना तेजस्विनी कार्यक्रमांतर्गत व्यवसाय/कौशल्य प्रशिक्षण देण्याचे उद्दिष्ट ठेवले आहे. याकरीता आता माविममार्फत महिलांना व्यवसाय प्रशिक्षण या योजने अंतर्गत सदर १२ जिल्हे वगळून मुंबई शहर, मुंबई उपनगर, रायगड, सिंधुदुर्ग, सातारा, कोल्हापूर, सोलापूर, धुळे, जळगाव, अहमदनगर, बुलढाणा, वाशिम, यवतमाळ, नागपूर, वर्धा, भंडारा, गोंदिया, औरंगाबाद, बीड, नांदेड, जालना, हिंगोली व लातूर या २३ जिल्ह्यांमध्ये एकूण १०२३० महिलांना प्रशिक्षण देण्यात येईल.

उपरोक्त वाचा क्र.१ मधील शासन निर्णयात सदर योजनेकरीता प्रशिक्षण देण्यासाठी मिटकॉन व एम.सी.ई.डी. या संस्थांची निवड करून प्रशिक्षण देण्यात येईल असे नमूद करण्यात आले आहे. सदर बाब वगळण्यात येत आहे. त्याऐवजी प्रशिक्षण संस्थांची निवड निविदा

प्रक्रियेद्वारे करण्यात येईल व यामध्ये MITCON, MCED किंवा इतरही संस्था सहभागी होऊ शकतील. सदर योजनेच्या अंमलबजावणीबाबत मार्गदर्शक सुचना सोबत जोडलेल्या 'परिशिष्ट अ' नुसार राहतील व सदर याजनेतर्गत प्रशिक्षणाची जिल्हानिहाय उद्दिष्टे 'परिशिष्ट ब' नुसार राहतील.

सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध असून त्याचा संगणक संकेतांक क्र. २०१२१२११२२८४०४२३० असा आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने.

(श्री.सु.कुवळे)
कार्यासन अधिकारी

प्रति,

मा. राज्यपालांचे सचिव, राजभवन, मुंबई.
मा. मुख्यमंत्र्यांचे प्रधान सचिव, मंत्रालय, मुंबई
मा. उपमुख्यमंत्र्यांचे सचिव, मंत्रालय, मुंबई
मा. मंत्री / राज्यमंत्री (म. बा. वि.), यांचे खाजगी सचिव मंत्रालय, मुंबई
मा. सर्व मंत्री / राज्यमंत्री यांचे खाजगी सचिव, मंत्रालय, मुंबई
मा. मुख्य सचिव, महाराष्ट्र राज्य, मंत्रालय, मुंबई
अपर मुख्य सचिव / प्रधान सचिव / सचिव सर्व मंत्रालयीन विभाग, मंत्रालय, मुंबई -३२.
उपाध्यक्ष तथा व्यवस्थापकीय संचालक, महिला आर्थिक विकास महामंडळ, बांद्रा (पू.), मुंबई.
सदस्य सचिव, महाराष्ट्र राज्य महिला आयोग, मुंबई
महाप्रबंधक, उच्च न्यायालय, मुंबई.
प्रबंधक, लोकआयुक्त व उप लोकआयुक्त यांचे कार्यालय, मंत्रालय, मुंबई.
सर्व जिल्हाधिकारी
महालेखापाल, महाराष्ट्र १ (लेखा व अनुज्ञेयता / लेखा परिक्षा), मुंबई.
महालेखापाल, महाराष्ट्र २ (लेखा व अनुज्ञेयता / लेखा परिक्षा), नागपूर
उप आयुक्त, (महिला विकास), महिला व बाल विकास आयुक्तालय, पुणे
अधिदान व लेखा अधिकारी, मुंबई
निवासी लेखा परिक्षा अधिकारी, मुंबई.
जिल्हा महिला व बाल विकास अधिकारी, मुंबई उपनगर.
सर्व जिल्हा महिला व बाल विकास अधिकारी.
सर्व जिल्हा कोषागार अधिकारी,
सर्व मुख्य कार्यकारी अधिकारी
कक्ष अधिकारी, नियोजन विभाग, मंत्रालय, मुंबई
कक्ष अधिकारी, वित्त विभाग, मंत्रालय, मुंबई
सर्व मंत्रालयीन विभाग
सर्व अधिकारी, महिला व बाल विकास विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
निवड नस्ती, का. १०,

परिशिष्ट - अ

महिला आर्थिक विकास महामंडळा मार्फत व्यवसाय प्रशिक्षण योजनांच्या
अंमलबजावणी बाबत मार्गदर्शक सूचना.

प्रशिक्षणाचे उद्देश :-

महिलांकरीता अस्तित्वात असलेल्या उपजिविकेच्या साधनांचा विकास करणे व नवीन उपजिविकेचे साधन निर्माण करणे.

लाभार्थी घटक :-

या कार्यक्रमा अंतर्गत महाराष्ट्रातील ग्रामीण व शहरी भागातील माविमने स्थापन केलेल्या बचत गटातील ७५% महिलांचा समावेश असेल व उर्वरीत २५% महिला ह्या बचत गटाव्यतिरिक्त गरीब, गरजू महिला असतील.

लाभार्थी निवड प्रक्रिया :-

बचत गटातील योग्य महिला लाभार्थ्यांची निवड करण्यासाठी माविमने स्थापन केलेल्या बचत गटातील महिलांचे वयोमान, शैक्षणिक पात्रता, महिलांची क्षमता, महिलांची प्रशिक्षणासंबंधीची गरज लक्षात घेवून शेतीवर व बिगर शेतीवर आधारित ट्रेड निश्चित करून ग्रामीण भागातील महिलांची निवड गाव विकास समिती (व्ही.एल.सी.) व शहरी भागातील महिलांची निवड समुदायस्तरीय समिती (सी.एल.सी.) मार्फत करण्यात येईल.

प्रशिक्षणासाठी बचत गटातील महिलेची निवड खालील अटीवर करण्यात येईल :-

१. महिला ही कमीत कमी २ वर्षांपासून बचत गटामध्ये असणे आवश्यक आहे.
२. महिला नियमित, मासिक बचत करणे आवश्यक आहे.
३. महिलेची बचत गटाच्या मासिक बैठकीत उपस्थिती समाधानकारक असणे आवश्यक आहे.
४. बचत गटातील महिलेने सीएमआरसी कार्यकारिणी ठरवेल ती रक्कम सेवाशुल्काच्या स्वरूपात प्रशिक्षणापूर्वी सीएमआरसीकडे जमा करणे आवश्यक आहे.
५. संबंधित निवड केलेली महिला उद्योग व्यवसाय करण्यास वा नोकरी करण्यास इच्छुक असल्याचे स्वतः व VLC/CLC यांनी प्रमाणित करणे आवश्यक आहे.

बचत गटाव्यतिरिक्त महिलांना कौशल्य/ व्यवसाय प्रशिक्षण देण्यासाठी ती महिला दारिद्र्य रेषेखालील गरीब व गरजू असणे आवश्यक राहिल. या महिलांची निवड जिल्हा समन्वय अधिकारी यांचे पातळीवर जाहिरात देवून शिक्षण (इ.१० वी चे गुणानुसार) आणि

जिल्ह्यातील कमीत कमी ५ वर्षे रहिवासी असण्याच्या अटीनुसार केली जाईल. या महिलेचे बँकेमध्ये खाते असणे आवश्यक राहिल.

प्रशिक्षणाच्या प्रगत ट्रेडचा विचार केला असता नर्सिंग, टॅली, सौंदर्य प्रसाधने, ड्रायव्हींग अशा प्रकारचे प्रगत प्रशिक्षणही महिलांना देण्यात येईल.

संस्था निवड प्रक्रिया :-

प्रशिक्षण घेणाऱ्या महिलांचे वय, शैक्षणिक पात्रता, महिलांचा कल या गोष्टी लक्षात घेवून सर्वसाधारण ट्रेड निश्चित करून प्रशिक्षण देण्यासाठी प्रशिक्षण संस्थांची निवड निविदा प्रक्रियाद्वारे करण्यात येईल व यामध्ये MITCON, MCED किंवा इतरही संस्था सहभागी होऊ शकतील. राज्यस्तरावर निवड करण्यात आलेल्या संस्थांना त्यांच्या तज्ञतेनुसार प्रशिक्षण घेण्यासाठी जिल्हे वाटप करण्यात येतील व जिल्हानिहाय प्रशिक्षणाचा कृती आराखडा तयार करून त्याप्रमाणे प्रशिक्षण घेण्याची लेखी सूचना निवड केलेल्या संस्थांना देण्यात येईल.

ज्या महिलांना व्यवसाय किंवा रोजगाराभिमुख प्रशिक्षण देण्यात येईल, त्या महिलांना लगेचच रोजगार, स्वयंरोजगार, नोकरी उपलब्ध होण्याच्या दृष्टीने कार्पोरेट पार्टनरशिपच्या माध्यमातून प्रयत्न या संस्थांमार्फत करण्यात येतील.

संस्था निवडीचे सर्वसाधारण निकष :-

- १) संस्था, सोसायटी अधिनियम १८६० किंवा मुंबई पब्लिक ट्रस्ट अॅक्ट १९५० किंवा कंपनी कायदा १९५६ च्या सेक्शन २५ अंतर्गत नोंदलेली असावी.
- २) संस्था नोंदणी ०३ वर्षे पूर्ण होणे आवश्यक राहिल.
- ३) संस्थेचे मागील ०३ वर्षांचे आर्थिक लेखे पूर्ण असणे आवश्यक राहिल.
- ४) संस्थेकडे मागील ०३ वर्षांचे कार्य अहवाल असणे आवश्यक राहिल.
- ५) संस्थेची प्रतिवर्षी वार्षिक उलाढाल ही कमीत कमी रु.१०.०० लाख असावी.
- ६) व्यवसाय / कौशल्य प्रशिक्षण / व्होकेशनल ट्रेनिंग, लघुउद्योग प्रशिक्षण यामध्ये काम करणारी संस्था असावी व अशा प्रकारचे प्रशिक्षण देण्याचे संस्थेकडे कमीत कमी ०३ वर्षांचा अनुभव असावा व संस्थेकडे विविध प्रकारचे प्रशिक्षण देण्यासाठी कमीत कमी ०७ तज्ञ मनुष्यबळ असावे.
- ७) संस्थेकडे आवश्यक प्रशिक्षण साहित्य व प्रशिक्षण देणाऱ्या सुविधा उपलब्ध असाव्यात. उदा. प्रशिक्षण हॉल, प्रॅक्टिकल प्रशिक्षण देण्यासाठी आवश्यक साधनसामुग्री, एल.सी.डी. प्रोजेक्टर, निवास व भोजन व्यवस्था इत्यादी. अशा सुविधा नसल्यास त्या उपलब्ध करण्याबाबत सक्षम संस्थांसोबत करार असावेत.

- ८) प्रशिक्षण दिलेल्या महिलांना नोकरी/ रोजगार मिळण्यासाठी प्लेसमेंट सेवा तसेच बाजारपेठ उपलब्ध करून देण्याच्या सुविधा संस्थेकडे असाव्यात.

ट्रेड निवड प्रक्रिया :-

महिला, सीएमआरसी कार्यकारिणी यांचेशी चर्चा करून विविध शासकीय विभाग यांचेकडे उपलब्ध असलेला डाटा, संबंधित जिल्ह्यातील सामाजिक, भौगोलिक परिस्थितीचा अभ्यास करण्याच्या दृष्टीकोनातून त्या जिल्ह्याचे सर्वेक्षण करून शेतीवर व बिगर शेतीवर आधारित ट्रेड निश्चित करण्यात येतील.

कार्यक्षेत्र :-

तेजस्विनी महाराष्ट्र ग्रामीण महिला सक्षमीकरण कार्यक्रमांतर्गत माविमने उपजिविका विकास घटकाची प्रभावी अंमलबजावणी करण्यासाठी महाराष्ट्रातील परभणी, उस्मानाबाद, पुणे, सांगली, ठाणे, रत्नागिरी, नाशिक, नंदुरबार, अमरावती, अकोला, चंद्रपूर व गडचिरोली या १२ जिल्ह्यांमध्ये विशेष लक्ष केंद्रित केल्यामुळे या १२ जिल्ह्यांमध्ये सन २०१२-१३ या आर्थिक वर्षामध्ये एकूण ३०,००० महिलांना तेजस्विनी कार्यक्रमांतर्गत व्यवसाय / कौशल्य प्रशिक्षण देण्याचे उद्दिष्ट ठेवले आहे. वर नमूद केलेल्या १२ जिल्ह्यांमध्ये तेजस्विनी कार्यक्रमांतर्गत ३०,००० महिलांना व्यवसाय प्रशिक्षण देण्यात येणार असल्याने हे जिल्हे वगळून मुंबई शहर, मुंबई उपनगर, रायगड, सिंधुदुर्ग, सातारा, कोल्हापूर, सोलापूर, धुळे, जळगाव, अहमदनगर, बुलढाणा, वाशिम, यवतमाळ, नागपूर, वर्धा, भंडारा, गोंदिया, औरंगाबाद, बीड, नांदेड, जालना, हिंगोली व लातूर या २३ जिल्ह्यांमध्ये सोबतच्या 'परिशिष्ट ब' मध्ये नमूद केल्यानुसार एकूण १०२३० महिलांना प्रशिक्षण दिले जाईल.

कार्यक्रमाच्या अंमलबजावणीची कार्यपद्धती :-

- १) विहित प्रशासकीय पद्धतीचा अवलंब करून राज्यस्तरावर या कार्यक्रमासाठी पात्र असलेल्या संस्थांची निवड करण्यात येईल.
- २) निवड केलेल्या संस्थांसोबत राज्यस्तरावर समझोता करार करून त्यांच्याकडे असलेल्या तज्ञतेचा विचार करून जिल्हे विभागून देण्यात येतील.
- ३) संबंधित जिल्ह्याचे जिल्हा समन्वय अधिकारी व निवड केलेल्या संस्था यांनी एकत्रित बसून जिल्हानिहाय प्रशिक्षणाचा कृती आराखडा तयार करून संस्थांनी प्रशिक्षण घेणे अपेक्षित आहे.
- ४) जिल्हा स्तरावर प्रशिक्षणावर संनियंत्रण करण्याची संपूर्ण जबाबदारी ही संबंधित जिल्हा समन्वय अधिकारी यांची राहिल.
- ५) सदर योजना माविमद्वारे जिल्हा कार्यालयामार्फत लोकसंचलित साधन केंद्राच्या माध्यमातून राबविण्यांत येईल.

६) प्रति जिल्हा २ ते ३ सीएमआरसी निवडल्या जातील व त्यांच्या माध्यमातून कार्यक्रम राबविला जाईल. सीएमआरसी निवडण्याची जबाबदारी माविमच्या जिल्हा कार्यालयाची राहिल.

सीएमआरसी निवडीचे सर्वसाधारण निकष :-

१. सीएमआरसी ची प्रतवारी उत्तम दर्जाची असावी.
२. सीएमआरसी ची नोंदणी होवून किमान १ वर्षे झालेले असावे.
३. सीएमआरसी ने अपेक्षित सेवाशुल्क जमा केलेले असावे.
४. व्यवसाय प्रशिक्षणासाठी सीएमआरसी ने व्ही.एल.सी. च्या माध्यमातून योग्य महिलांची निवड करून त्यांच्याकडून कौशल्य/ व्यवसाय प्रशिक्षणासाठी सेवाशुल्क जमा करावे. (जिथे अशा प्रकारे पात्र सीएमआरसी नसतील तिथे मुख्यालयाच्या परवानगीने इतर सीएमआरसी निवडता येईल.)

योजनेची संनियंत्रण पध्दती :-

- १) योजनेची अंमलबजावणी करण्याची जबाबदारी जिल्हा समन्वय अधिकारी यांच्यावर असून ज्या सीएमआरसी ची निवड करण्यात येईल त्या सीएमआरसी ने प्रशिक्षणासंबंधी महिलांचा प्रोफाईल, प्रशिक्षणार्थी नोंदणी रजिस्टर व प्रशिक्षण घेतलेल्या महिलांचे हजेरीपत्रक कार्यालयात असणे आवश्यक राहिल.
- २) महिलांना कोणत्या विषयावर प्रशिक्षण घ्यावयाचे आहे त्याबाबत त्या महिलेने लेखी स्वरूपात सीएमआरसी कडे अर्ज करणे आवश्यक राहिल.
- ३) सर्टीफाईड कोर्सेसमध्ये नोंदणी झालेल्या कमीत कमी ९०% प्रशिक्षणार्थींनी कोर्स पूर्ण करणे आवश्यक असल्याने त्यांचा आढावा जिल्हा समन्वय अधिकारी महिन्यातून एकदा घेतील.
- ४) दर महिन्याला प्रशिक्षणाचा आढावा घेवून त्याचा अहवाल मुख्यालयास पाठविण्याची जबाबदारी जिल्हा समन्वय अधिकारी यांची राहिल.
- ५) सदर प्रशिक्षणावर आवश्यकतेनुसार उपजिविका विकास अधिकारी, विभागीय संनियंत्रण व मूल्यमापन अधिकारी हे देखील संनियंत्रण करतील.

आर्थिक तरतूद :-

या योजनेअंतर्गत २०१२-१३ या आर्थिक वर्षामध्ये १०,२३० महिलांना प्रशिक्षण देण्यात येणार आहे. एका बॅचमध्ये २० ते ३० महिला असतील व प्रतिमहिला युनिट कॉस्ट रु.२,०००/- असेल. १०,२३० महिलांना रु.२,०४,६०,०००/- इतका निधी प्रशिक्षणासाठी वापरण्यात येईल. प्रशिक्षण दिल्यानंतर ६ महिन्यांच्या कालावधीमध्ये महिलांना उद्योग उभारणीसाठी मदत करणे, उत्पादनाची गुणवत्ता सुधारणे, उत्पादित मालाची मोठ्या प्रमाणात विक्री होण्यासाठी आकर्षक पॅकेजिंग व लेबलिंग तयार करून देणे व उत्पादित मालाला बाजारपेठ मिळवून देणे याची जबाबदारी प्रशिक्षण देणाऱ्या संस्थांची राहिल. याकरिता संस्थांना अधिकचे मानधन किंवा कन्सल्टन्सी चार्जेस अदा करण्यासाठी तांत्रिक सल्ला व मार्गदर्शन याकरिता रु.५०,००,०००/- आर्थिक तरतूद असून या प्रशिक्षण कार्यक्रमावर संनियंत्रण करण्यासाठी माविमला प्रशासकीय खर्चासाठी रु.२५,४०,०००/- असा एकूण रु.२,८०,००,०००/- इतका निधी मंजूर करण्यात आला आहे.

नियंत्रण व निधीचे वितरण :-

या योजनेवर जिल्हा महिला व बाल विकास अधिकारी, मुंबई उपनगर यांना नियंत्रक अधिकारी आणि आहरण व संवितरण अधिकारी म्हणून घोषित करण्यात आले आहे. या योजनेचा निधी माविमला वितरित करण्याची जबाबदारी जिल्हा महिला व बाल विकास अधिकारी, मुंबई उपनगर यांचेवर आहे.

*****

परिशिष्ट - ब

माविममार्फत बचत गटातील महिलांना प्रशिक्षणाची जिल्हानिहाय उद्दिष्टे (सन २०१२-१३)

अ.क्र.	जिल्ह्याचे नांव	प्रशिक्षण देण्यात येणाऱ्या महिलांची संख्या
१	मुंबई शहर	१८०
२	मुंबई उपनगर	१८०
३	रायगड	३६०
४	सिंधुदुर्ग	५७०
५	सातारा	५७०
६	कोल्हापूर	३६०
७	सोलापूर	३६०
८	धुळे	५७०
९	जळगांव	५७०
१०	अहमदनगर	३६०
११	बुलढाणा	३६०
१२	वाशिम	५७०
१३	यवतमाळ	५७०
१४	नागपूर	५७०
१५	वर्धा	५७०
१६	भंडारा	५७०
१७	गोंदिया	५७०
१८	औरंगाबाद	३६०
१९	बीड	३६०
२०	नांदेड	३६०
२१	जालना	३६०
२२	हिंगोली	३६०
२३	लातूर	५७०
एकूण		१०२३०

